

ВИЗНАЧАЛЬНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КОМПОЗИЦІЙНО-ПРОСТОРОВОЇ СТРУКТУРИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ М. ВІННИЦІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті розглянуто композиційно-просторовий розвиток центрального історичного ареалу Вінниці під впливом формуючих чинників, зокрема природно-ландшафтної детермінанти. Встановлено передумови сталого розвитку планувальної системи міського простору та створення неповторного архітектурно-художнього образу Вінниці.

Ключові слова: містобудівний розвиток, історичний ареал, чинники, природний ландшафт.

Abstract

The article presents the compositional and dimensional development of the central historical area of Vinnytsia influenced by formation factors, in particular, natural-landscape determinants. It has been established the sustainable development backgrounds of the urban space planning system and creation of unique architectural Vinnytsia identity.

Keywords: urban development, historical area, factors, natural landscape.

Вступ

За останні роки в українському суспільстві відбулися значні соціально-культурні, політичні та економічні зміни, що призвели до формування нової української ідентичності та переосмислення значення національних цінностей. Важливе місце у матеріально-духовному надбанні українського народу займають пам'ятки культури, які яскраво відображають провідні ідеї свого часу.

Сьогодні центральний історичний ареал Вінниці формує область загального користування сучасного міста та являється важливим елементом містобудівної системи. Саме тому дослідження історико-культурної спадщини: виявлення чинників, що вплинули на становлення та розвиток, зокрема природно-ландшафтних, допоможе містобудівникам та дизайнерам посилити архітектурно-художню виразність сучасного міського простору.

Мета статті полягає у виявленні формуючих чинників, розкритті закономірностей, особливостей та основних принципів впливу природно-ландшафтних факторів на архітектурно-просторову та розпланувальну еволюцію м. Вінниці.

Результати дослідження

Містобудівний процес м. Вінниці супроводжувався впливом різноманітних чинників (суспільних, політичних, адміністративних, соціальних, демографічних, економічних, релігійних та ін.), які саме в своїй сукупності визначали напрям даного процесу. Серед них окрему групу становлять природно-ландшафтні фактори, що здійснювали безпосередню дію на виникнення і формування архітектурно-просторової та розпланувальної структури міста.

Формування містобудівної системи Вінниці було обумовлено комплексною дією всіх природно-ландшафтних факторів, серед яких домінуючим чинником був гідрографічний. Територія сучасного міста була заселена ще з часів бронзової доби, а з середини X ст. на берегах річки Бог панували племена уличів та тиверців, які входили до складу Київської Русі. Заснування «Вінниці» пов'язане з ім'ям племінника князя Ольгерда Федора Коріатовича. У 1363 р. він заклав дерев'яну фортецю на високій кручі, нижче впадіння у р. Бог його лівого допливу - р. Вінички, навколо якої сформувалось Старе місто на лівому березі р. Бог. [1]

Встановлено, що формування сталого міського простору Вінниці почалося лише з XVI ст. після утворення Речі Посполитої (за Люблінською унією у 1569 р.). Нове становище міста посприяло також культурному, торгівельно-економічному, архітектурному розвитку Вінниці. У цей період застосовуються нові принципи розселення, освоєння територій та оборонної діяльності,

напрацьованих А. Моджевським, Ш. Старовольським, К. Опалінські, Г. де Бопланом та іншими урбаністами Польщі. [2]

Для розбудови правобережного Нового міста доклав значних зусиль староста-поляк Валентин Калиновський (1604-13 рр.). Він розбудовує новий замок на штучному острові Кемпа (1604 р.), Також у 1610 р. Калиновський зробив пожертву для колегії єзуїтів, що оселилися у Вінниці. Вони побудували костюл, колегіум (школу), конвikt (гуртожиток), оточивши їх товстими цегляними мурами з наріжними баштами. Разом із спорудами монастиря домініканців (закладені близько 1624 р.) єзуїтський заклад став головною новоміською фортифікацією. [2] Цей комплекс був першим мурованим архітектурним витвором Вінниці, що дістав красномовну назву «Мури» і зберігся, за суттєвих втрат, до нашого часу.

Наприкінці XVIII–початку XIX ст. Вінниця розширюється територіально: формується нові квартали: Завалля або Нове місто, поблизу Летичівської брами; на південному заході містечка – передмістя Садки; на лівому узбережжі Південного Бугу поблизу Старого міста з'являється Слобідка Дубицького, над р. Вінничкою – Старі Хутори. [3]

Разом зі зміною соціально-економічного устрою, після будівництва у 1871 році поблизу міста залізниці Київ-Балта-Одеса, запровадження реформи місцевого управління та заснування міської ради, почалися важливі зміни в планувальній структури Вінниці. Розвиток виробничої промисловості, впорядкування міських вулиць та чітке формування поквартальної забудови району Замостя (відповідно до генерального плану 1839р.), поява нових будівельних матеріалів та технологій, поступово формували нову архітектурно-художню виразність міста [4]. Вінниця, з населенням більш ніж 34 тисячі чоловік, поступово перетворювалася в потужний адміністративно-культурний центр Поділля.

На початку XX ст. просторовий розвиток міста здійснювався в двох осередках: у межах Старого та Нового міста. Проте гармонічний динамічний розвиток отримала саме новоміська містобудівна форма. [4] Завдяки плідній праці міського голови М. Оводова (1899-1917 рр.) та головного архітектора Г. Артинова (1900-1919 рр.). [5]

Висновки

У статті висвітлено результати аналізу взаємовпливу природно-ландшафтних факторів та еволюції планувальної структури Вінниці. На основі проведених досліджень встановлено:

1. У Новому місті Вінниці протягом XVII-XIX ст. закріпилась основа подальшого розвитку правобережної містобудівної форми. Що була лінійно-орієнтованим, композиційно пов'язаним із вододілом та набережними схилами ландшафтно-містобудівним утворенням.
2. У XIX-XX ст. взаємодія природного та антропогенного ландшафту проявляється у двосторонній взаємодії при формуванні містобудівної системи Вінниці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Малаков Д. В. По Брацлавщині (от Вінниці до Тульчина) / Д. В. Малаков – Москва: «Искусство», 1982. – 175 с.
2. Денисова Л. М. Місто зі скромною приналежністю / Загородня Л. М. // Архітектурна Вінниця: час, простір, особистості. Альманах. – Вінниця: ПП «ПРАДА АРТ», 2012. – №4. – С. 15-33.
3. Бируля О. В. Архітектурна історія Вінниці / О. В. Бируля – Вінниця: Державна друкарня ім. Леніна, 1930. – 70 с.
4. Історико-містобудівні дослідження: Васильків, Вінниця, Горлівка, Ізмаїл / За ред. Вечерського В. В.; Відп. за вип. Сердюк О. М. – К., 2011. – 276 с.; 136 іл. (Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень).
5. Пам'ятки історії та культури Вінницької області. Вінниця / ред. кол. тому Зводу пам'яток іст. та культ. України у Вінницькій обл. : Ю. А. Зінько (гол. ред.), С. М. Василюк (заст. Гол. ред.), К. І. Висоцька [та ін.] ; автор. колектив: А. В. Войнаровський, С. Д. Гальчак, С. О. Гусев [та ін.] ; упоряд. : Ю. А. Зінько, А. М. Подолиний. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 224 с., іл.

Субін-Кожевнікова Альона Сергіївна – аспірант кафедри БМГА, Факультет будівництва, теплоенергетики та газопостачання, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: alena.subin@gmail.com

Науковий керівник: **Смоляк Володимир Вікторович** – к. арх., доцент кафедри БМГА, Факультет будівництва, теплоенергетики та газопостачання, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Subin-Kozhevnikova Alona – graduate student Faculty for Civil Engineering, Thermal Power Engineering and Gas Supply, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: alena.subin@gmail.com

Supervisor: Smolyak Vladimir – PhD, Associate Professor Faculty for Civil Engineering, Thermal Power Engineering and Gas Supply, Vinnytsia national technical university, Vinnytsia.